

Marion Woodman

DEPENDENȚA DE PERFEȚIUNE

MIREASA ÎNCĂ NERĂPITĂ

Un studiu psihologic

Traducere din limba engleză de:
INES SIMIONESCU

EDITURA HERALD
BUCUREȘTI

Pentru Ross

Cu multă recunoștință lui Fraser Boa, Shirley Grace Jeffries, Daryl Sharp și clienților care participă la ședințele mele de psihanaliză.

O parte din materialul acestei cărți a fost prezentat inițial în diverse conferințe publice. Numele și detaliile privind împrejurările au fost schimbate.

CUPRINS

PREFAȚĂ	9
1. INTRODUCERE	15
2. RITUAL: SACRU ȘI DEMONIC	36
3. DEPENDENȚA DE PERFECȚIUNE	67
4. LA BINE ȘI LA RĂU	84
5. ACCEPTAREA ZEIȚEI	111
Corpul ca vas sacru	121
Studiu de caz: bulimia	134
Jurnalul ca oglindă de argint	143
6. MITUL FEMEII D	165
7. VIOLUL ȘI IUBITUL DEMON	187
8. MIREASA RĂPITĂ	224
NOTE	270
GLOSAR DE TERMENI JUNGieni	275
BIBLIOGRAFIE	278
INDEX	282

„...arată-te nevinovat ca floarea, însă fii/
Ca șarpele ascuns sub frunza ei.”ⁱ

Femeia cu schelete (Lady Macbeth), 1906,
de Gustav-Adolf Mossa

ⁱ Shakespeare, *Macbeth*, traducere de Mihail Dragomirescu, Editura Casa Școalelor, București, 1925, p. 23.

PREFAȚĂ

*Mireas-a liniștii eterne, fecioară încă nerăpită,
Copil de suflet al tăcerii și-al timpului ce trece greu,
Povestitoare din pădure, ce spui povestea înflorită
Mai dulce ca în versul meu,
O! spune, spune ce-i legenda cu zei și oameni dimpreună.
Din plaiurile-Arcadiene ori din a Tempei mândre văi,
Și care-n horbota de frunze, frumosul trup ți-l încunună?
Și ce fecioare răzvrătite, ce oameni sunt colo, ce zei?
Și ce-i năvala cea nebună și lupta ceea de scăpare?
Și fluierile care cântă ș-acea sălbatec-admirare?*ⁱ

John Keats, „Odă la o urnă grecească”

Această carte este despre tăierea capului unei vrăjitoare malefice. Lady Macbeth – lipită în zona de fixareⁱⁱ a puterii insațiabile, incapabilă să accepte eșecul până în punctul în care respinge viața – va servi drept simbol al femeii căreia i s-a furat feminitatea prin urmărirea unor obiective masculine, în sine o parodie la ceea ce reprezintă cu adevărat masculinitatea. Și chiar dacă în tragedia lui Shakespeare, Macbeth este, de fapt, cel decapitat, capul pe care îl pierde este infectat în mod fatal de blestemul nefast al vrăjitoarelor. Macbeth și Lady Macbeth sunt

ⁱ John Keats, „Odă la o urnă grecească”, traducere de A. Covaci, inclusă în antologia bilingvă *Compendium of translated poetry*, îngrijită de C. George Săndulescu și Lidia Vianu, Editura pentru Literatură Contemporană, București, 2011, p. 164. (N. tr.)

ⁱⁱ *Sticking-place*, în original, este o expresie pe care o regăsim într-una dintre replicile lui Lady Macbeth: „We fail! But screw your courage to the sticking-place, and we'll not fail” (William Shakespeare, *Macbeth. act 1, scena VII*). Există multe discuții legate de semnificația acestei expresii, dar cel mai probabil se referă la prinderea unui șurub pe o suprafață stabilă, până în punctul unei fixări optime. (N. red.)

metafore ale principiilor masculin și feminin care funcționează într-o persoană sau într-o cultură, iar deteriorarea relației dintre ele demonstrează, în mod clar, dinamica răului [care apare] atunci când principiul masculin își pierde punctul de vedere în propria realitate, în timp ce principiul feminin al iubirii cedează în fața ambiției calculate, intelectualizate. Decapitarea de către Shakespeare a eroului său ticălos constituie, în contextul de ansamblu al piesei, vindecarea țării.

Această carte este despre o decapitare. A fost cizelată din roca dură a unei dependențe de perfecțiune. În mod repetat, m-am luptat cu cioara neagră așezată pe umărul meu stâng care croncănea: „Nu este destul de bună. Nu ai nimic nou de spus. Nu o spui suficient de bine”. În repetate ocazii, a trebuit să mă opresc din a desăvârși o propoziție aici, un paragraf dincolo, în timp ce restul cărții rămânea nescrisă. Din fericire, au existat termene-limită ce trebuiau respectate, altfel n-aș fi extras niciodată această carte din piatra în care a fost îngropată. Iar cioara croncăne: „Ei și?” Contrazic strigătul ei prin interesul publicului căruia i-a fost prezentat pentru prima oară o mare parte din acest material și prin încurajarea prietenilor și a analizanzilor mei care și-au deschis cu generozitate sufletele pentru a face posibilă această carte. Astfel, mi-am orientat cursul printre Scila și Caribda unor metode științifice rigide și ale unui învălmășag de materiale și am ajuns la țarm cu propria creație, necizelată, cât mai delicat posibil, fără să cad pradă propriei mele dependențe.

Prin natura mea, îmi place să lucrez cu camee. Îmi place să lucrez cu detalii fine, să le perfecționez și apoi să cad epuizată până când își face apariția o altă camee. Scrierea unei cărți nu este precum lucrul la o camee, iar scoaterea în lume a unei pietre necioplite nu este ceva ușor pentru un perfecționist. Recitind-o acum, consider că unele părți sunt plictisitoare, altele mult prea grăbite, într-un stil cu adevărat compulsiv, în timp ce alte părți sunt îngropate în detalii. Le-aș putea tăia, dar când le-am scris erau importante ca parte a unui întreg proces – un proces care necesită o răbdare infinită, cu

eșecuri sfâșietoare și perioade lungi în care înaintezi privind înșă înapoi în oglindă.

Gândirea liniară nu este ceva natural pentru mine; în plus, îmi ucide imaginația. Nu se întâmplă nimic. Nu aud niciun clinchet; nu este niciun AICI și ACUM. Niciun moment care să spună DA. Fără acele momente nu sunt vie. Și astfel, decât să mă îndrept spre un țel, prefer plăcerea unei călătorii în spirală. Și îl rog pe cititorul meu să se relaxeze și să se bucure și el de acea spirală. Dacă nu reții ceva de prima oară, nu îți face griji! Vei reține la a doua sau a treia, sau a noua oară. Nu contează. Cel mai important este să fii relaxat, astfel încât, dacă clinchetul va răsună până la urmă, îl vei auzi și îl vei lăsa să intre în rezonanță cu toate spirele propriei tale spirale. Lumea femininului intră în rezonanță. Sincronizarea este totul. Dacă nu răsună, fie este o spirală greșită, fie nu e momentul, fie nu există niciun clopot.

Mulți dintre analizanzii mei suferă de tulburări de alimentație și, prin urmare, o mare parte din materialul ilustrativ, mai ales în prima jumătate a cărții, se axează pe obezitate și anorexie nervoasă. Aceste sindroame sunt totuși simptome particulare ale unei stări de rău care caracterizează în general societatea occidentală și, în timp ce chinul unui corp de femeie distorsionat aduce problema în prim-plan, psihologia implicată nu este valabilă doar pentru persoanele obeze sau anorectice. De fapt, pe măsură ce problema greutateii este ținută sub control, imagini ale vidului, ale închisorilor, sicriilor de sticlă etc. încep să apară în vise, indicând probleme sexuale și spirituale comune celor mai multe femei moderne. Acestea sunt prezente în a doua jumătate a cărții. Aș putea adăuga că strigătul vrăjitoarei ce răsună de-a lungul celei mai mari părți a textului poate fi recunoscut și de către bărbați.

*

O versiune grecească a motivului vrăjitoarei se referă la Meduza, o femeie frumoasă până în ziua în care a ofensat-o pe zeița Atena (născută din capul lui Zeus, „complet înarmată

și cu un strigăt puternic”, după ce acesta o înghițise pe mama sa, Metis, care era însărcinată)¹. Ca represalii, Atena a schimbat părul Meduzei într-un ghem de șerpi și a făcut-o atât de hidoasă la chip, încât toți cei care o priveau se transformau în stane de piatră. Eroului Perseu i-a revenit sarcina de a o ucide pe Meduza, iar, pentru a face acest lucru, Hermes i-a dăruit o sabie curbată și sandale înaripate, Atena – un scut strălucitor ca oglinda, iar Hades – un coif cu ajutorul căruia Perseu devenea invizibil. Astfel echipat, Perseu a omorât-o pe Meduza, evitând să fie transformat în stană de piatră datorită faptului că a privit permanent în luciul scutului său. Din gâtul Meduzei, care era însărcinată, au fost eliberați Pegas și Chrysaor. În drumul său de întoarcere spre casă, Perseu a ajutat-o pe prințesa Andromeda să scape de un monstru al mării și a eliberat-o de pe stânca de care fusese legată pentru a fi sacrificată. Mai târziu, s-au căsătorit.

Dacă ne uităm la Atenele moderne care au apărut din frunțile taților lor, nu vedem neapărat niște femei eliberate. Multe dintre ele au demonstrat, fără putință de tăgadă, că sunt egale cu bărbații sau chiar mai bune decât ei: medici excelenți, mecanici excelenți, consultanți de afaceri excelenți. Dar ele sunt, de asemenea, în multe cazuri, femei nefericite. „Am tot ce-mi doresc, spun ele. Un loc de muncă perfect, o casă perfectă, haine perfecte, și ce-i cu asta? Ce folos? Trebuie să fie mai mult de-atât. M-am născut, am murit, nu am trăit niciodată.” Adesea, în culise, ele sunt subjugate de unele dependențe: de alimente, de alcool, de continua curățenie, de perfecționism etc. După cum s-a menționat deja, o mare parte din această carte se concentrează asupra tulburărilor de alimentație, dar sunt convinsă că aceeași problemă se află la baza tuturor dependențelor. Problema se manifestă diferit, bineînțeles, în funcție de individ, dar în interiorul oricărei persoane există tipare și atitudini colective, care influențează în mod inconștient comportamentul.

Unul dintre aceste tipare este ilustrat în răzbunarea crudă a Atenei pe odinioară frumoasa Meduza, ale cărei plete șerpuite

se răsucesc și se strâng într-o agitație constantă, întinzându-se, întinzându-se, întinzându-se și dorind tot mai mult și mai mult. Este posibil ca Atena modernă să nu fie în contact cu Meduza ei, pentru că undeva, în erele patriarhale întunecate, a fost închisă într-o peșteră? Generația noastră nu prea știe de existența ei, dar ea își face din ce în ce mai mult simțită prezența prin poftele sale neostoite pentru ceva. Ce anume este acel ceva depinde de istoria personală a fiecăreia. Încercarea de a o înfrunta direct înseamnă o înfrângere aproape sigură, deoarece este atât de furioasă și atât de plină de o energie reprimată, încât, pentru a-i face față, este nevoie de o paralizie a fricii, după cum a descris Margaret Laurence, cu o acuratețe devastatoare, dar impresionantă, în *The Stone Angel* (*Îngerul de piatră*). Trebuie să ne găsim propriul Perseu interior, să-l înarmăm cu armele potrivite și să-l lăsăm să intre, purtând coiful sau mantia de invizibilitate, pentru a putea înlătura capul chinuit. Nu îndrăznește să o privească în ochi pe Meduză; nici nu îndrăznește să-și ia ochii de la ea în timp ce o privește în luciul de oglindă al scutului. Odată ce i-a tăiat capul, Pegas, calul înaripat al creativității, este eliberat, împreună cu Chrysaor, cel cu sabie de aur. Apoi eroul, pe deplin victorios, o găsește pe fecioara ce urma să fie sacrificată monstrului mării, îi rupe lanțurile care o țineau legată și și-o face mireasă.

În esență, sugerez că mulți dintre noi – bărbați și femei – suntem dependenți într-un fel sau altul, deoarece cultura noastră patriarhală pune accentul pe specializare și perfecțiune. Determinați să avem cele mai bune rezultate la școală, la serviciu, în relațiile noastre – în orice aspect al propriei vieți –, încercăm să ne transformăm în opere de artă. Lucrând atât de mult pentru a ne crea propria perfecțiune, uităm că suntem ființe umane. Pe de o parte, încercăm să fim zeița Atena, eficientă și disciplinată, iar pe de altă parte, suntem forțați să cădem pradă energiei reprimată a Meduzei. Atena este legată cu lanțuri de Meduza la fel de sigur cum și Meduza este legată cu lanțuri de Atena. Suntem prinși în aceste extreme ale zeilor, teritoriu care nu ne aparține. Între timp, cea care

este uitată e fecioara Andromeda, legată de stâncă, în pericol de a fi sacrificată unui monstru al inconștientului. Ea este cea uitată – „mireasa încă nerăpită” din cultura noastră. Atâta timp cât este legată de o stâncă, trebuie să rămână nemișcată și nerăpită. Rămâne ca un personaj de pe urna grecească a lui Keats, cu toată frumusețea ei pasională înghețată în imobilitatea marmurei,

*Și tinerețea ta-i eternă, în veci înfiorată ești,
Tu veșnic caldă, bucurie ce-ntruna poate fi simțită,
Deasupra timpului ce trece ș-a patimilor omenești,
Ce-ți lasă inima închisă, de jale și durere frântă,
Usucă limba ta în gură și fruntea ta o înfierbântă.¹²*

Această carte privește în inima hotărâtei Atena, la chinul Meduzei aflate într-o permanentă zvârcolire, și sugerează modalități de eliberare a fecioarei spre o feminitate vibrantă, înainte de a fi sacrificată perfecțiunii morții. Numai iubindu-ne propria fecioară și permițându-i să găsească pasiunea îngropată adânc înăuntrul ei putem îndrăzni să ne deschidem în fața zeiței furioase aflate în centrul dependenței. Doar prin intermediul iubirii o putem transforma și îi putem permite să se transforme.

Atunci când propria mea fecioară ezită, o încurajez cu ajutorul unui koan zen:

*Călărește-ți calul de-a lungul tăișului sabiei
Ascunde-te în mijlocul flăcărilor
Florile pomului fructifer vor înflori în foc
Soarele răsare seara.³*

ⁱ John Keats, *op. cit.*, p. 165. (N. tr.)

1

INTRODUCERE

DA

Damyata: Luntrea răspunse

Bucuros mâinii îndemânatică la vintre și vâslă,

Marea era liniștită, inima ta ar fi răspuns

Bucuros la chemare, bătând supusă

Sub mâini stăpânitoare

T.S. Eliot, „Ce-a grăit tunetul”, *Țara pustie*ⁱ

Într-o noapte, cu câțiva ani în urmă, am avut o petrecere – o petrecere memorabilă. Era seara petrecerii de final de reprezentație a celor care făcuseră parte din distribuția a ceea ce fusese o producție excelentă. Toată lumea era veselă, bucuroasă că ultimul spectacol fusese cel mai bun dintre toate, încântată că disciplina se terminase pentru moment, dar păstrând totuși în memorie o lume care nu mai exista. Decorurile au fost dezasamblate înainte să părăsim teatrul.

Și astfel am dansat, am mâncat și am băut în acel pământ al nimănu, în care nu ne părăsiserăm încă rolurile și nu ne întorseserăm încă la persoana pe care o puteam recunoaște drept „eu”. Pe la ora două dimineața, în toiul distracției noastre dionisiace, unul dintre actorii din rolurile principale a traversat camera dorind să-mi mulțumească pentru organizarea petrecerii. Pașii îi erau hotărâți, iar fața îi era gravă.

ⁱ Traducere de I. Pillat, în *Compendium of translated poetry*, ediție îngrijită de C. George Săndulescu și Lidia Vianu, Editura pentru Literatură Contemporană, București, 2011, p. 457. (N. tr.)

– Dar petrecerea nu s-a terminat, am spus eu. Măine nu sunt programate spectacole.

– Grozavă petrecere! a spus el. Numai că trebuie să plec acum, trebuie să beau serios.

Tonul său era liniștit și decisiv. Era ca și cum ar fi avut o întâlnire cu femeia pe care o iubise toată viața, dar cu care nu se putuse căsători. Îmi amintesc că stăteam în mijlocul celor care dansau privind în ochii lui mândri. Îmi stătea pe limbă să-i spun că era o groază de băutură pe masă. Dar mi-am dat seama că nu avea nicio relevanță.

Cei care beau în exces sunt asemenea celor care mănâncă în exces sau celor care nu mănâncă. Asemenea dependențelor de droguri. Dependența lor îi ține captivi ca o vrajă care acționează precum un secret grozav aflat în centrul a tot ceea ce fac. Persoana care mănâncă în exces îi ascultă pe alții vorbind despre diete, despre *Weight Watchers*ⁱ, despre exerciții; ea îi aude cum își compară cu entuziasm kilogramele pierdute sau cele câștigate. Îi aude încurajându-se reciproc, glumind, consolându-se. Nu este unul dintre ei. Cunoaște dietele mai bine decât ei; știe că *Weight Watchers* este ceva inutil pentru ea; știe că viața ei se află pe o Scală Atotputernică pe care trebuie să pășească singură. Se află într-un fel de legământ cu mâncarea – un legământ pe care probabil că nu-l înțelege, dar care exercită totuși o putere magică și convingătoare asupra ei. O urăște; o iubește; nu spune nimic despre legământul său.

Această carte este despre persoanele care mănâncă în exces și cele care beau în exces, despre cele care își curăță locuința în exces, despre oricine care face orice în exces. În calitate de analist împărtășesc durerea secretă a bărbaților și femeilor captivi în diferite tipuri de compulsiuni. Majoritatea dintre ei sunt profesioniști foarte respectați, care știu că nu

ⁱ *Weight Watchers* (Îngerii păzitori ai greutateii) este o companie americană înființată în 1963 de Jean Nidetch, din New York. Aceasta oferă diferite produse și servicii pentru a sprijini pierderea în greutate și menținerea ei. În prezent își desfășoară activitatea în 30 de țări din întreaga lume. (N. tr.)

există nicio problemă cu munca lor, dar care, de asemenea, știu că propriul colaps interior se repetă după un tipar ciclic – zilnic, săptămânal, lunar. Știu că mâna lor dreaptă nu știe ce face mâna lor stângă și știu că mâna lor stângă subminează ceea ce pare a fi o viață de succes. Această carte este, de asemenea, despre persoanele care muncesc în exces și care spun: „Știu că voi obține promovarea. Mă pot descurca perfect. Dar dacă asta e tot, nu mă interesează. Nu obțin nimic. Nu fac decât să lucrez. Viața mea personală este îngrozitoare”.

În spatele măștilor acestor vieți de succes se ascund deziluzia și spaima. Un factor comun apare în mod repetat. În mod conștient, indivizii sunt împinși să se descurce din ce în ce mai bine în cadrul rigid pe care și l-au creat; în mod inconștient, ei nu își pot controla comportamentul. Există nenumărate motive individuale și colective pentru izbucnirea haosului de îndată ce rutina zilnică este încheiată. Puterea voinței are limitele ei. Dacă această putere a voinței a fost menținută cu prețul a tot ceea ce înseamnă personalitate, atunci nimicnicia își face dureros apariția. Când vine seara, iar persoana trebuie să revină la sine, masca și Ființa interioară nu comunică.

Compulsiunile îngustează viața până când nu mai există un mod de viață – o existență, poate, dar nu un mod de viață.

Ernest Becker, în *The Denial of Death (Negarea morții)*, lămurește pe deplin această dihotomie:

Pe de o parte, vedem un animal uman care este parțial mort pentru lume, care este cel mai „demn” atunci când manifestă o anumită uitare față de soarta sa, când își permite să fie condus prin viață; care este cel mai „liber” când trăiește într-o dependență sigură de puterile din jurul lui, când este cel mai puțin în posesia lui însuși. Pe de altă parte, avem imaginea unui animal uman care este extrem de sensibil față de lume, care nu o poate închide în afara sa, care este aruncat înapoi [în mijlocul] propriilor sale puteri slabe și care pare cel mai puțin liber să se miște și să acționeze, cel mai puțin în propria-i posesie și cel mai

nedemn. Orice imagine cu care am alege să ne identificăm depinde în mare măsură de noi înșine.¹

Indiferent dacă suntem animale umane „parțial moarte pentru lume” sau animale umane care sunt „extrem de sensibile față de lume”, mulți dintre noi sunt conduși fie de o forță pe care o simțim ca venind din afară, fie de o forță la fel de puternică ce vine din interior, fie suntem loviți de ambele până când „eul” încetează să mai dețină controlul în propria sa viață. Acest „eu” nu are un sistem propriu de valori. Nu este stăpân în propria lui casă. Întreaga zi, masca - sau *persona*ⁱ - lucrează cu o eficiență perfectă, dar când munca s-a încheiat, acele ritmuri frenetice și străine continuă să-i domine corpul și Ființa. Nu există niciun „eu” care să spună stop, niciun *ego*ⁱⁱ puternic, distinct care să revină la ritmurile naturale.

Dacă acele ritmuri naturale s-au prăbușit într-o inconștiență totală, *ființa* dispare, iar corpul, ca un animal bătut, nevrotic și înspăimântat, încearcă să persevereze în ritmurile total străine de natura sa. Atitudinea de lup, care cere tot mai mult și mai mult în timpul zilei, urlă vreau, vreau, vreau noaptea. Valorile societății bazate pe etica muncii și standardele perfecționiste, pe ambiție și obiective susțin atitudinea de lup în jungla profesională, dar societatea nu poate face nimic pentru a hrăni lupul singuratic noaptea. Unii oameni se alătură mulțimii și se dedau la alcool, sex, mâncare, droguri. În eforturile lor de a scăpa, ei spun: „Este mai bine să fii beat decât nebun, mai bine să vomți decât să fii nebun, mai bine să fii gras decât nebun”. Dar nu cineva bea, iubește, mănâncă sau vomită, pentru că nu există nimeni sau vreun corpⁱⁱⁱ conștient acolo. Instinctele, care au un punct de sațietate natural, nu funcționează. Vidul nu poate fi niciodată umplut.

ⁱ În psihoterapia jungiană, se referă la acea zonă a personalității care asigură adaptarea la mediul social, însumând caracteristicile dezirabile pe care persoana le expune public, rolul și imaginea socială sub „masca” cărora se ascunde sinele profund. (N. red.)

ⁱⁱ În lb. engl. în original se face distincția între *I* ca identitate personală, eu, și *ego* ca instanță psihică. (N. red.)

ⁱⁱⁱ În lb. engl., *nobody* („nimeni”) și *no body* (niciun corp). (N. red.)

Unii dintre cei pe care îi întâlnesc în profesia mea refuză să se alăture mulțimii, însă sunt totuși prinși în sindromul lupului. Consumă pe nerăsuflăte alcoolul fără să-l guste, devorează mâncarea fără să o mestece, își curăță casele lor curate toată noaptea sau îndepărtează orice bucată de carne ce a mai rămas pe bieteile lor oase. Vin la terapie, deoarece știu că „Este o nebunie”. „Eul” lor este posedat de un demon asupra căruia nu au niciun control. Demonul care poartă masca respectabilității în timpul zilei își arată adevărata față noaptea. El cere perfecțiune – o eficiență perfectă, o lume perfectă, o curățenie perfectă, un corp perfect, oase perfecte, dar ei, fiind umani, și nu reclame TV la ore de maximă audiență, se împleticesc într-un haos perfect și o moarte perfectă. Demonul îi duce-n uitare și, uitând, adorm în cele din urmă.

Ceea ce lipsește este echilibrul care ar restabili calitatea vieții. Principiul masculin, perfecționist, rațional, orientat spre obiectiv trebuie să fie echilibrat de cel feminin. Aceste două cuvinte, masculin și feminin, sunt atât de puternic încărcate în prezent, încât aș dori să le clarific înțelesul psihologic prin descrierea unei întâmplări.

Vara trecută, împreună cu prietenul meu Tony, desculți și cu părul în vânt, navigam cu mica noastră ambarcațiune pe apele învolburate din Golful Georgian – pluteam, ne legănam, viram din calea curenților perfizi și a toanelor vânturilor golfului. Eu nu sunt marinar, dar îmi place să completez echipajul prietenului meu marinar. Acesta preia ușor comanda ambarcațiunii și, în timp ce-l privesc cum își menține echilibrul și cât de încântat e, încordându-și fiecare mușchi pentru a menține barca dreaptă, dintr-odată îl văd ca pe o metaforă a echilibrului dintre masculin și feminin. Văd trupul puternic și mintea ascuțită unite într-o armonie perfectă, concentrate și în același timp relaxate, sensibile la energiile acerbe prin care navigăm. Mâna lui dreaptă controlează ferm liniile, degetele sale sunt sensibile la schimbările energiei vântului.